

Korkeakoulutetut monikielisiä ja aidosti kansainvälisiä?

Julkaistu 12. huhtikuuta 2011. Kirjoittanut Heidi Rontu, Ulla-Kristiina Tuomi.

Yliopistojen tutkintojen laadun ja työmarkkinavetoisuuden tärkeä osatekijä on ollut monipuolinen tarjonta kielten ja kulttuurien osaamisessa. Nyt monet yliopistot ovat kohdentaneet resurssileikkauksensa kielikoulutukseen, joka eräissä yliopistoissa supistuu rajusti. Tämä on oudolla tavalla ristiriidassa työelämän kasvavien kieli-, kulttuuri-, ja viestintäosaamistarpeiden kanssa.

Suomalaisissa yliopistoissa monikielisyyden ja kielten opiskelun tukeminen ei siirry juhlapuheista käytännön toimintaan

Peruskoulun ja lukion kieltenopetus on kaventunut ja valintamahdollisuudet ovat vähentyneet. Sen myötä yliopistoille tulee lisävastuuta kansallisesta kielitaidon monipuolisuudesta ja laadusta.

Yliopistot nostavat kansainvälistymisen tärkeäksi strategiseksi tavoitteekseen, mutta eivät kaikilta osin tunnista kielten, kulttuurien tuntemuksen ja kulttuurien välisen viestinnän merkitystä kansainvälistymisen välineenä.

Kulttuurinen ja kielellinen monimuotoisuus on kansainvälisen talous- ja hyvinvointikehityksen menestystekijä. Monimuotoisuudesta huolehtiminen ja osaamisen kasvattaminen ovat kansallisia kilpailuetuja.

Jotta luotua pohjaa ja osaamista ei kadoteta, suomalaisessa yliopistokoulutuksessa on opiskelijoilla edelleenkin oltava mahdollisuus sisällyttää tutkintoonsa laajat ja monipuoliset kieli-, kulttuuri- ja viestintäopinnot. Näin luodaan vahva osaamis pohja toimimiseen tulevaisuuden kansallisissa ja kansainvälisissä tehtävissä.

Yliopistojen kansainvälistymisen kannalta olisi tarpeen harkita kielikoulutustarjonnan ottamista mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön yliopistoille osoittamiin tuloksellisuusindikaattoreihin.

Mistä löytyy monikielinen opiskelija?

Yhä harvempi yliopisto-opintonsa aloittava opiskelija on opiskellut peruskoulussa ja lukiossa äidinkielen opintojen lisäksi muita kieliä kuin englantia ja toista kotimaista kieltä. Vieraiden kielten opiskelu peruskouluissa ja lukioissa on romahtanut 2000-luvulla. Koululaisten monikielisyystaitojen nostamista tavoittelevat erilaiset hankkeet, esimerkiksi KIMMOKE, eivät ole onnistuneet vaikuttamaan kehityssuuntaukseen merkittäväällä tavalla. Kielivalintojen nopea supistuminen on johtanut siihen, että monikielisyudesta huolehtiminen ja monipuolisen opetustarjonnan ylläpitäminen on siirtynyt yliopistojen tehtäväksi. Tämä tarkoittaa muun muassa mahdollisuutta aloittaa vieraiden kielten opiskelu alkeistasolta. Alkeista aloitettu uusi kieli vaatii aikaa ja panostusta eritoten, jos tavoitteena on toimiva ja työelämän tarpeisiin vastaava kielitaito. Opiskelijat ovat kyllä kiinnostuneita ja haluavat opiskella valinnaisia kieliä; näiden kielten kurssit ovat yleensä hyvin suosittuja. Tutkintojen tiukentuneet suoritusajat johtavat käytännössä kuitenkin siihen, ettei aikaa usein ole alkeista alkavan kielen pitkäjänteiseen opiskeluun.

Yliopistojen kielikeskukset eivät nykytilanteessa pysty kuroma umpeen sitä kielitaidon nykytason ja työelämän osaamisvaatimusten välistä kuilua, joka koulun supistuneiden kielivalintojen ja -tarjonnan takia on syntynyt. Supistuneet kielivalinnat ja alkeisopetuksen kasvu on joissakin yliopistoissa hyödynnetty työkaluna resurssileikkauksissa. Tavoitteena on ollut leikata yliopistolle ”turhaa” kielten alkeisopetusta ja kohdistaa voimavaroja opetukseen niissä kielissä, joita opiskelijat suorittavat tasolle, joka vaaditaan tutkinnon vieraan kielen opinnoissa. Todellisuudessa leikkaukset ainoastaan vahvistavat koulun supistuneita kielivalintoja ja monikielisyuden vähenemistä. Se kieli tai ne kielet, jotka ovat olleet suosituimpia ja luetuimpia koulussa, ovat niitä, joiden opiskeluun kannustetaan ja joita tuetaan.

Koulussa tehtävien valintojen vaikutukset yliopisto-opintoihin näyttäisivät osittain yllättävän ja hämmäntävän päättäjiä. Ymmärrys kielikoulutuksen kokonaiskuvasta ja tehtyjen päätösten laaja-alaisesta ja pitkäaikaisesta vaikutuksesta on huolestuttavan heikkoa. Hyvänä esimerkkinä toimii toisen kotimaisen kielen poisto ylioppilaskirjoitusten pakollisena aineena. Vaikutukset yliopistojen toisen kotimaisen kielen opetukseen ruotsin kielessä ovat olleet välittömät. Opiskelijoiden ruotsin kielen osaamistaso on laskenut merkittävästi eivätkä monetkaan opiskelijat käytännössä saavuta koulun opetussuunnitelman mukaisia taitoja. Kielikeskuksissa tämä on tarkoittanut, että lukion oppimäärän kertausopetus on kasvanut. On perusteltua kysyä, onko kansantaloudellisesti järkevää suunnata voimavaroja kielen opettamiseen koulussa ja toistaa osittain tai kokonaan sama opetus uudestaan yliopistossa. Tässä tilanteessa olisi myös tarpeellista pohtia miten toisen kotimaisen kielen taidon vaatimus osana kaikkia korkeakoulututkintoja todellisuudessa saavuttaa sille asetetun tavoitteen palvelujen takaamisesta valtion ja kunnan työtehtävissä. Jos toisen kotimaisen kielen opetussuunnitelmaan koulussa ei tehdä merkittäviä muutoksia, kasvavat opetusvaatimukset yliopistoissa kohtuuttomasti. Toisen kotimaisen kielen taitovaatimuksen tavoitteena osana korkeakoulututkintoa tuskin kuitenkaan on kumileimasimena toimiminen kielipoliittisista syistä johtuen.

Kansainvälisyys – strateginen tavoite?

Monet yliopistot ovat tehneet joko erillisen kansainvälistymisstrategian tai sisällyttäneet kansainvälistymisen muutoin strategiseksi tavoitteekseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015 (OPM 2009) argumentoi vahvasti kansainvälistymisen puolesta. Strategian keskeiset tavoitteet eli aidosti kansainvälinen korkeakouluysteisö, korkeakoulujen laadun ja vetovoiman lisääminen, osaamisen viennin edistäminen, monikulttuurisen yhteiskunnan tukeminen ja globaalin vastuun edistäminen, ovat yleisiä ja sinänsä vastaansanomattomia. Ydinkysymys on tarve saada suomalaiselle yhteiskunnalle, taloudelle, tieteelle ja kulttuurille uutta virtaa kansainvälisen vuorovaikutuksen avulla.

Yliopistojen kansainvälistymisen arki on – tieteen ja tutkijayhteisön kansainvälisyydestä huolimatta – vielä jäsentymätöntä. Kansainvälisten opiskelijoiden saamiseksi on luotu englanninkielisiä koulutusohjelmia ja kansainvälistä henkilöstöä rekrytoidaan tietoisesti entistä enemmän. Kyse onkin siitä, miten kansainvälisyyden kanssa yliopistossa toimitaan ja miten monikielistä ja -kulttuurista vuorovaikutusta edistetään. Esimerkiksi kansainvälisen henkilöstön ja opiskelijoiden vastaanotto ja palvelut, monikulttuuristen ryhmien opettaminen, henkilökunnan kulttuurienvälisen viestinnän taidot, monikielinen työyhteisöviestintä ja ylipäätään kyky mukauttaa yliopisto-organisaatiota kansainvälistymisen mukanaan tuomaan muutokseen on vasta muotoutumassa.

On outoa, että kansainvälisyyden ja kansainvälistymisen korostaminen eivät välttämättä näy yliopistojen päätöksenteossa. Kansainvälistyminen on kyllä alttari, jonka edessä kumarretaan, mutta jonka kehityksen eteen ei olla valmiita käytännössä toimimaan. Tämä näkyy erityisen hyvin kieli- ja viestintäopetusta koskevissa rahoitusratkaisuisissa. Useissa yliopistoissa juuri siihen on kohdistettu leikkauksia, vaikka kansainvälistyminen edellyttäisi monipuolisia kieli- ja viestintätaitoja niin opiskelijoilta kuin henkilöstöltäkin.

Kansainvälisten opiskelijoiden ja henkilöstön integroiminen yliopistoon ja suomalaiseen yhteiskuntaan on paljolti myös kielellinen kysymys. Suomen tai ruotsin kielen taito voimaannuttaa ja antaa mahdollisuuden täysivaltaiseen toimintaan työyhteisössä ja yhteiskunnassa. Kielen puute eristää ja heikentää toimintakykyä. Tähän ei yliopistoilla ja yhteiskunnalla ole missään tapauksessa varaa.

Kielikeskuksen asiantuntijuus riittävän monipuolista?

Kansainvälistyvä yliopisto edellyttää myös kielikeskukselta uudenlaista ajattelua. Perinteiset toimintamuodot ovat arvokkaita, tärkeitä ja enimmäkseen toimivia. On kuitenkin pakko kysyä, onko kielikeskus riittävän herkkä reagoimaan yliopistonsa muuttuviin tarpeisiin? Ollaanko valmiita laajentamaan oman asiantuntemuksen aluetta? Halutaanko nähdä ja mieluiten ennakoida tulevia tarpeita ja kasvattaa ja tarjota asiantuntemusta kuin joutua jo tapahtuneen eteen, auttamatta myöhässä ja valmistautumattomana?

Talouden rajat ovat tietenkin reunaehto, mutta haaste on uudistumishalussa ja uusien avauksien ja toimintatapojen löytämisessä. Halu joustaa, palvella ja muuttua on

kielikeskuksellekin elinehto. Kansainvälisen henkilöstön tarpeisiin, esimerkiksi kotimaisten kielten opetukseen, on yliopiston vastattava. Suomalaisen henkilökunnan englannin kielen osaamisen vahvistaminen niin hallinnossa, palveluissa kuin opetustehtävissä vaatii tukea. Kansainvälisen liikkuvuuden edellyttämä kielellinen valmennus ja osaamisen ylläpitäminen, koulutusvientiin osallistuminen, tutkijoiden ja hallinnon käännös- ja kielentarkistuspalvelut, jatko-opiskelijoiden ja tohtorikoulutettavien kieli- ja viestintätarpeet, yliopistoyhteisön monikielisen viestinnän tukeminen, kulttuurienvälisen viestinnän tuntemuksen lisääminen – listaa voisi vielä jatkaa. Entä onko kielikeskus halukas ja kyvykäs myymään palveluitaan yliopiston ulkopuolelle? Voisiko toiminnasta kilpailluilla markkinoilla olla hyötyä myös perustehtävälle? Onko tähän riittävää osaamista?

Kriittinen katse on syytä suunnata myös perustutkinto-opiskelijoiden kieli- ja viestintäkoulutuksen opetussuunnitelmatyöhön. Globalistuminen ja sähköiset mediat ovat selkeästi avartaneet opiskelijoiden kielellistä ympäristöä. Vastaavatko opetettavat sisällöt ja käytettävät menetelmät opiskelijoiden akateemisia ja tulevan, entistä kansainvälisemmän työelämän tarpeita? Hyödynnetäänkö riittävästi luokkahuoneen ulkopuolisia kielenoppimisympäristöjä ja -tilanteita?

Kaikki edellä esitetty kuuluu kielikeskuksen toiminta-alaan. Yliopiston on luontevaa ja kohtuullista odottaa, että kielikeskus ennakoii tarpeita, aktiivisesti kehittää osaamistaan ja tarjoaa yliopistolle ratkaisuvaihtoehtoja. Tämä sekä tukee yliopistoa sen perustehtävissä, kasvattaa yhteistä asiantuntijuutta että luo positiivista ja dynaamista kielikeskuskuvaa.

Kirjoittajista Heidi Rontu on Aalto-yliopiston Perustieteiden korkeakoulun kielikeskuksen johtaja ja Ulla-Kristiina Tuomi on Helsingin yliopiston kielikeskuksen johtaja.

Lähteet:

OPM 2009. Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009-2015. Opetusministeriön julkaisuja 2009:21. Helsinki: Opetusministeriö.

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:

[kansainvälisyys](#), [korkeakoulutus](#)